

EN ATENCIÓN AO BLOQUE DA CONSTITUCIONALIDADE

ALEJANDRO VILLANUEVA TURNES
Doutorando en Dereito Constitucional
Universidade de Santiago de Compostela

Sumario: 1. Orixe do Bloque da Constitucionalidade. 2. O Bloque da Constitucionalidade en España. 3. Perspectiva en Dereito Comparado: Italia, Colombia e Estados Unidos. 4. Conclusión. 5. Bibliografía.

Resumo: O Bloque da Constitucionalidade é unha figura que ten a súa orixe no dereito francés e que en España é utilizado cun matiz diferente. Ao longo deste estudo observárase a teoría do Bloque da Constitucionalidade orixinal, así como o seu papel en España, facendo unha breve reflexión da posición que ocupa no dereito comparado.

Palabras clave: Bloque da Constitucionalidade – Consello Constitucional Francés – Estatutos de Autonomía.

Abstract: The Block of Constitutionality is a figure which has its origin in French law and in Spain acquires a different significance. Along this study is observed the original Block of Constitutionality theory, his role in Spain with briefly referred his attitude in Comparative Law.

Key words: Block of Constitutionality – French Constitutional Council – Statute of Autonomy.

1. Orixe do Bloque da Constitucionalidade

O chamado Bloque da Constitucionalidade é un termo que ten a súa orixe en Francia, concretamente na Sentenza do Consello Constitucional de 16 de xullo de 1971. A tenor desta resolución, como a Constitución Francesa de 1958 facía referencia, no seu Preámbulo, á Constitución de 1946 e á Declaración de Dereitos do Home e do Cidadán de 1789, estas normas e principios tiñan que ser integradas á Constitución, adquirindo así valor constitucional e formando o chamado Bloque da Constitucionalidade¹. Isto significa que se tiñan que empregar para realizar os xuízos de constitucionalidade de normas xurídicas tachadas de inconstitucionais e á vez convertíanse en normas que os xuíces poden aplicar directamente e que o lexislador de quenda debe respectar. Na mesma Sentenza sinalábase que se a norma que se cuestiona era unha norma ordinaria, esta debía ser analizada engadindo a este bloque as normas orgánicas no seu aspecto procedimental².

¹ Actualmente, no mesmo Preámbulo, figura unha referencia a un terceiro texto, que é a Carta de Medio Ambiente de 2004, o cal segundo a doutrina francesa, forma igualmente parte do Bloque da Constitucionalidade.

² Hai que ter en conta que posteriormente, o Consello Constitucional sinalou que si se invalida unha lei ordinaria por modificar unha lei orgánica, o motivo polo cal se vai a anular

Dito isto, pódese afirmar, tal e como sinala a profesora Requejo Rodríguez, que o Bloque da Constitucionalidade orixinal «é o resultado dunha adición interpretativa que realiza a actual Constitución francesa, producíndose a absorción de contidos dispersos noutras normas situadas na súa mesmo plano. As normas básicas do bloque francés han tido, por tanto, unha existencia previa á Constitución en vigor e é esta, no Preámbulo, a que en virtude dunha remisión ao pasado, dálles vixencia, establecendo as condicións da súa integración no ordenamento»³.

En atención ao visto, unha definición válida do Bloque da Constitucionalidade sería «aquele conxunto de normas xurídicas que, xunto á Constitución, deben ser tidas en conta polo órgano ao que está atribuído o control de constitucionalidade para determinar a conformidade ou desconformidade das normas susceptibles de declaración de inconstitucionalidade coa Constitución»⁴. O característico da definición que acaba de mencionarse é a palabra “deben”, xa que o órgano encargado de examinar si unha norma é conforme á Constitución, non pode decidir de forma arbitraria se desexa ou non facer ese xuízo tendo en conta as normas que forman o Bloque da Constitucionalidade, senón que é imperativo que se realice así.

Hai que ter presente que o Bloque da Constitucionalidade inspírase no Bloque de Legalidade⁵, que é un concepto utilizado no ámbito do dereito administrativo para expresar que os actos administrativos que podemos chamar singulares, sométense a todas as normas xurídicas de carácter xeral con independencia do rango que teñan.

2. O Bloque da Constitucionalidade en España

A pesar das diferenzas notables entre o ordenamento xurídico francés e o español, en España acolleuse a noción de Bloque da Constitucionalidade dende un momento moi próximo á aprobación da vixente Constitución Española de 1978. É necesario facer mención a que en España, non existe unha unanimidade no significado que adquire este espiñento concepto.

Segundo ao xurista Jesús Caldera Infante, en España, a doutrina relativa ao Bloque da Constitucionalidade adquire un matiz diferente, xa que o Tribunal Constitucional utilízaa «nalgúns momentos como conxunto de normas que se aplican ao caso en concreto, e noutras representa un grupo de normas que predominan sobre as demais en canto á delimitación de competencias entre o Estado e as Comunidades Autónomas que compoñen a nación española»⁶. Tamén o profesor e ex maxistrado do Tribunal Constitucional Rubio Llorente pronunciouse en

esta lei ordinaria non é a violación dunha lei orgánica senón que ha de entenderse que se trata dunha violación da propia Constitución.

³ REQUEJO RODRÍGUEZ, P. “Bloque constitucional y bloque de la constitucionalidad”, Servicio de Publicaciones de la Universidad de Oviedo, 1997, P. 26.

⁴ VV.AA., Enciclopedia Jurídica, Editorial Constantinos Stamatoulos, 2014.

⁵ DE CABO DE LA VEGA, A. “Nota sobre el bloque de constitucionalidad”, *Jueces para la Democracia*, 24, Pp. 61 - 62.

⁶ CALDERA INFANTE, J. E., “El Bloque de Constitucionalidad como herramienta de protección de los derechos fundamentales. Una aproximación al estudio de sus aportes desde el derecho procesal constitucional”, Tercer congreso colombiano de derecho procesal constitucional y segundo encuentro de la asociación mundial de justicia constitucional: Asociación colombiana de derecho procesal constitucional, Cali, 23 de maio de 2012.

relación con este asunto sinalando que «da literatura xurídica francesa tomouse só unha expresión que é aquí aplicada a unha realidade toto coelo diferente»⁷.

No que se refire ao Tribunal Constitucional Español propiamente dito, é na Sentenza 10/1982 onde se emprega por primeira vez o termo "Bloque da Constitucionalidade". Sen embargo, tal e como dixo o xa mencionado profesor Rubio Llorente, non é ata a Sentenza 29/1982 onde o mesmo Tribunal se pronunciará considerando ó bloque como «un conxunto de normas que nin están incluídas na Constitución nin delimitan competencia, pero cuxa infracción determina a inconstitucionalidade da lei sometida a exame»⁸. Nesta Sentenza xa podía apreciarse un matiz especial antes sinalado polo profesor, e é que en España non existe un Bloque da Constitucionalidade como o seu homólogo francés, no sentido de que a Constitución Española de 1978 non nomea outras normas coa intención de equiparalas a ela como ocorría por exemplo coa Declaración de Dereitos do Home e do Cidadán. O que si existe en España, como ben sinalou o Alto Tribunal na Sentenza á que acaba de facerse mención, é un Bloque da Constitucionalidade distinto. Quizá o máis razoable fose chamalo Bloque de control da constitucionalidade para evitar que se puidese pensar que o Bloque Español e Francés teñen o mesmo orixe.

En canto a descubrir as normas específicas que conforman o bloque, tal e como sinala o Doutor Arturo Hoyos⁹, o mesmo profesor Rubio Llorente considerou que o Bloque da Constitucionalidade no ordenamento xurídico español está formado, en primeiro lugar, pola Constitución Española de 1978, e en segundo lugar, polos Estatutos de Autonomía e outras normas que se refiren ás competencias entre o Estado e as Comunidades Autónomas, aínda que o propio profesor dixo que non existen elementos capaces de determinar exactamente o contido do devandito bloque¹⁰. Non obstante, se acudimos a outros autores, atopámonos con consideracións mais xenéricas como a de García de Enterría¹¹, quen considera que o Bloque da Constitucionalidade está constituído por normas que teñen a función de delimitar as competencias, e Ignacio de Otto, quen sinala

⁷ RUBIO LLORENTE, F. "El Bloque de Constitucionalidad", Revista Española de Derecho Constitucional, 27, Setembro – Decembro, 1989, P 19.

⁸ RUBIO LLORENTE, F. op. cit. P. 11.

⁹ HOYOS, A., "El control judicial y el Bloque de la Constitucionalidad en Panamá", Boletín Mexicano de Derecho Comparado, 1991, P. 105.

¹⁰ Hay que tener en cuenta que «En ocasiones, también se han incorporado legislación básica o reglamentos de las asambleas parlamentarias, pero la jurisprudencia no ha sido consistente en esa inclusión. Sin embargo, la doctrina ha servido para que España supere la noción formalista que ha tenido la Constitución al poder contar con elementos más amplios para decidir la constitucionalidad de las leyes. Además, el bloque ha podido contribuir a delimitar las competencias entre el Estado y las Comunidades Autónomas, armonía que ha sido necesaria para consolidar la democracia española en cuanto a las diferencias de nacionalidades dentro de España». CALDERA INFANTE, J. E. "El Bloque de Constitucionalidad como herramienta de protección de los derechos fundamentales. Una aproximación al estudio de sus aportes desde el derecho procesal constitucional". Tercer congreso colombiano de derecho procesal constitucional y segundo encuentro de la asociación mundial de justicia constitucional: Asociación colombiana de derecho procesal constitucional, Cali, 23 de maio de 2012.

¹¹ GARCÍA DE ENTERRÍA, E. "Estudios sobre Autonomías Territoriales", Civitas, 1985, P. 300.

que o Bloque está composto por todas aquelas normas que, en caso de infrinxilas, suporía a inconstitucionalidade dunha norma¹².

No caso de considerar que se trata dun Bloque de Constitucionalidade idéntico ao francés, iso suporía que os Estatutos de Autonomía¹³, serían normas que non poderían ser tachadas de inconstitucionais, cousa que é erróneo, proba do cal está a polémica Sentenza do Tribunal Constitucional 31/2010 en relación co Estatuto de Autonomía de Cataluña, na cal, o Tribunal declara inconstitucionais catorce preceptos e fai numerosas interpretacións conformes, rompendo así coa idea de que estas normas, que teñen múltiples peculiaridades formais, non poden ser obxecto de exame polo máximo intérprete da Constitución. O axuízamento do Estatuto de Autonomía catalán supuxo unha enorme polémica xa que, en atención a un sector doutrinal, a norma estatutaria non podía ser sometida a exame polo Alto Tribunal polas peculiaridades coas que conta, ou canto menos, era necesario que recibise un trato especial respecto doutras normas¹⁴. Esta idea pode verse en certa medida dentro da Sentenza, xa que o Tribunal tenta salvar todos os artigos que pode empregando a técnica da interpretación conforme no canto da declaración de inconstitucionalidade; sumado a isto pode observarse como non todas estas interpretacións conformes son levadas ao fallo, algo que carece de explicación fundamentada e que unicamente pode entenderse como certo respecto cara ao lexislador estatutario mesturado cunha gran influencia política xerada pola importancia do asunto.

Sen embargo, aínda no caso de considerar os Estatutos de Autonomía como normas equivalentes a unha constitución para o territorio da comunidade autónoma de que se trate, facendo una certa equiparación do sistema autonómico co sistema de estado federal, e aínda tendo en conta que se trata dunha norma sometida a referendo, isto non impediría ao Tribunal Constitucional declarar a súa inconstitucionalidade, xa que si viramos a vista ao dereito comparado, seguindo ao profesor Víctor Ferrelles Comella, no berce da Xustiza Constitucional, é dicir, en Estados Unidos, os xuíces víronse obrigados a pronunciarse nalgunha ocasión acerca da validez de normas saídas de procedementos de democracia directa, sen que haxa resultado estraño que dese pronunciamento proceda unha declaración de inconstitucionalidade e por tanto a nulidade da norma, como pode ser a Sentenza *Romers vs Evans*, 517 US 620 (1996), que declara a invalidez da reforma producida na Constitución de Colorado que fora aprobada en referendo¹⁵.

Unha mención especial require o establecido no art. 28 da LOTC, que di literalmente que «para apreciar a conformidade ou desconformidade coa Constitución dunha Lei, disposición ou acto con forza de Lei do Estado ou das Comunidades Autónomas, o Tribunal considerará, ademais dos preceptos

¹² DE OTTO, I. "Derecho Constitucional. Sistema de Fuentes", Ariel, 1987, P. 94.

¹³ Non debe esquecerse que é a propia Constitución a que senta as bases para a creación dos Estatutos de Autonomía, primeiro no seu artigo 2, despois no Título VIII e finalmente en distintas Disposicións Transitorias, co cal non tería sentido que non puidesen ser recorridos.

¹⁴ É necesario recalcar que a postura deste sector doutrinal o que se fai referencia era claramente minoritaria, xa que a propia Lei Orgánica do Tribunal Constitucional especifica no seu artigo 27.2, que os Estatutos de Autonomía son normas susceptibles de ser recurridas.

¹⁵ FERRELLES COMELLA, V. "El Tribunal Constitucional ante el Estatuto", Revista Catalana de dret públic, Especial sentencia sobre el Estatuto, Pp. 75 - 76.

constitucionais, as Leis que, dentro do marco constitucional, ditáronse para delimitar as competencias do Estado e as diferentes Comunidades Autónomas ou para regular ou harmonizar o exercicio das competencias de estas». Isto implica que tanto as normas estatais como as autonómicas poden acompañar á Constitución na súa misión de xulgar a constitucionalidade dunha norma¹⁶. Precisamente este artigo da Lei Orgánica do Tribunal Constitucional utilízase por un gran número de xuristas españois para defender a existencia dun Bloque da Constitucionalidade en España, pero é precisamente neste fundamento no cal atopamos a gran diferenza co Bloque francés orixinal, e é que o artigo indica a utilización destas normas de forma potestativo e non obrigatorio¹⁷. En atención a este artigo, atopámonos con opinións doutriniais como a de Chofre Sirvent que considera que o artigo 28 da LOTC padece do vicio da inconstitucionalidade por contradicir o establecido no artigo 81 da Constitución¹⁸. Sirvent baséase en que atendendo ao establecido na LOTC, si unha lei ordinaria é contraria a unha lei orgánica, a lei ordinaria podería ser obxecto de exame por parte do Tribunal Constitucional, convertendo ao xuíz constitucional nun xuíz de legalidade, xa que o problema existente nese caso sería un problema de legalidade e non de constitucionalidade.

En canto a xurisprudencia do Tribunal Constitucional Español, foi recorrente o uso á terminoloxía do Bloque da Constitucionalidade. A continuación farase unha mención os casos mais relevantes¹⁹.

Tal e como se mencionou antes, a primeira referencia que se fai a esta figura é na Sentenza 10/1982. Neste caso, tratábase de resolver un recurso de inconstitucionalidade dunha norma local dentro da Comunidade Autónoma de Cataluña, concretamente da Lei da Generalitat de Cataluña que regulaba o Consello Asesor da Radio e Televisión Española dentro da Comunidade Autónoma. No recurso, presentado polo goberno estatal, pedíase a declaración de inconstitucionalidade por incorrer nunha invasión de competencias que lle corresponden ao goberno central²⁰. A xuízo do Tribunal, para resolver o recurso debíanse ter en conta non só a Constitución Española, senón tamén o Estatuto de Autonomía de Cataluña, que contiña unha previsión sobre este asunto no seu artigo 16.1, e tamén o Estatuto Xurídico de Radio Televisión Española, que se atopaba na Lei 4/1980. O ter que ter en conta estas tres normas, provoca que o Tribunal fale

¹⁶ É necesario engadir que tal e como sinala Flórez Turrado, nesta Sentenza, o Tribunal límitase a realizar a súa función interpretativa apelando unicamente á Constitución, contradicindo en certa medida o establecido neste artigo 28.1 LOTC. FLÓREZ TURRADO, F. J. "Hacia un Estado Autonómico Desconstitucionalizado", IVAP, 2012, P. 241.

¹⁷ De feito existen unha gran cantidade de sentenzas resoltas unicamente en base a Constitución Española sen facer mención a outras normas.

¹⁸ CHOFRE SIRVENT, J.F. "Significado y Función de las Leyes Orgánicas", Tecnos, 1994, P. 284 – 335.

¹⁹ A selección e pequena análise das sentenzas que seguen realizouse a tenor do estudo levado a cabo polo profesor Pablo Manili: MANILI, P. "El bloque de constitucionalidad", La Ley, 2003.

²⁰ O recurso tiña o seu fundamento no artigo 149.1.27 e 149.3 CE, que realizan unha atribución ao Estado da competencia exclusiva sobre as normas básicas do réxime de prensa, radio e televisión sen prexuízo das facultades que para o seu desenvolvemento e execución corresponden ás comunidades autónomas.

por primeira vez do Bloque da Constitucionalidade dicindo que «para interpretar debidamente a normativa aplicable ao caso, o 'bloque de constitucionalidade' que ha de servir de base para axuizar a lei impugnada, hai que partir do feito de que a constitución se remite con carácter xeral aos estatutos para que estes determinen as competencias autonómicas» (FJ 2). Tal e como se pode apreciar das palabras do propio Tribunal, o Bloque da Constitucionalidade neste caso, faría referencia á normativa que é aplicable ao caso concreto e non a unhas normas que van ter que ser utilizadas sempre para o control da constitucionalidade.

Apenas un mes e uns días despois de que se coñecese esta primeira resolución, podemos atopar unha segunda mención a este bloque noutra sentenza xa empregada anteriormente neste estudo, a cal é a Sentenza 26/1982. Nesta ocasión, o problema viña relacionado con decretos que outorgaban concesións para a instalación e o funcionamento de emisoras de radio de frecuencia modulada, decretos que foron emitidos pola mesma Comunidade Autónoma que na primeira sentenza, e que atopaban o seu fundamento na Lei que regulaba o Consello Asesor da Radio e Televisión Española dentro da Comunidade Autónoma. Nesta Sentenza, o Tribunal Constitucional volve empregar o termo de Bloque da Constitucionalidade no mesmo sentido que o fixo na primeira ocasión, pero cunha excepción, neste caso, só se consideran incluídos dentro de devandito Bloque, as normas da Constitución e do Estatuto de Autonomía, deixando a unha marxe a norma que establece o Estatuto Xurídico de Radio Televisión Española. Concretamente dise que «as competencias controvertidas no presente conflito fan referencia ao outorgamento de concesións de instalación e funcionamento de emisoras de radiodifusión en frecuencia modulada e á regulación do seu réxime de adxudicación, e o bloque de constitucionalidade que ha de servir de base para axuizar a titularidade de competencias está integrado polo art. 149.1.27 da Constitución e o art. 16.1 do Estatuto de Autonomía de Cataluña» (FJ2).

A terceira referencia que debe sinalarse respecto ao termo, é a Sentenza 39/1982. Na devandita sentenza cambiamos de panorama ao tratarse dun asunto relativo a outra comunidade Autónoma, concretamente, un asunto relativo ao País Vasco. O que se facía era impugnar o decreto 108/1981. O avogado do Estado puxo en xogo tanto preceptos da Constitución como preceptos do Estatuto de Autonomía do País Vasco para tentar demostrar a inconstitucionalidade da norma, pola súa banda, a Comunidade Autónoma, invocou diferentes preceptos do Estatuto para defender a validez da mesma á vez que sinalaba o vencemento do prazo para realizar a impugnación da norma. O Tribunal Constitucional dixo: «A indispoñibilidade das competencias e a nulidade de pleno dereito das normas contrarias aos preceptos constitucionais e dos que dentro do marco constitucional ditáronse para delimitar as competencias, consecuencia da prevalencia do aludido bloque constitucional, son razóns que desautorizan calquera alegación asentada sobre a idea de aquiescencia por non haberse exposto en tempo o conflito ou o recurso, con suxeición ao xogo dos prazos previstos no art. 62 ou no art. 33 de la LOTC» (FJ 3). Neste caso pode observarse como máis que normas que se utilizan no caso concreto, o Tribunal sitúa tanto á Constitución como ao Estatuto nun réxime de complementariedade, situándoas dentro dun marco constitucional similar.

A cuarta sentenza á que é necesario facer mención, atopámola ao ano seguinte, trátase da Sentenza 38/1983. Neste caso, o escenario cambia de forma radical, xa que se trata dun recurso de inconstitucionalidade respecto dun proxecto

de Lei orgánica que modificaría o réxime electoral que regulaba as eleccións locais. A formulación tivo o seu fundamento básico na normativa da Constitución Española, sinalando que as eleccións locais encadraríanse dentro do que a Carta Magna chama réxime local e que atopa regulación en distintas normas estatutarias. A diferenza respecto do tres sentencias anteriores nas que o Tribunal fixo mención ao Bloque da Constitucionalidade, atópase en que nesta ocasión di que «cabe considerar que o alcance e contido do "réxime electoral xeneral" segundo expresión do art. 81.1 da CE vén dado polo que resulta do bloque da constitucionalidade, formado de acordo co art. 28 da LOTC pola propia Constitución e os Estatutos de Autonomía» (FJ 3). En atención a isto, o Bloque estaría constituído en España por unha norma de rango legal e non pola Constitución.

En quinto lugar atopámonos coa Sentenza 76/1983. Nesta sentenza o Tribunal di que «polo que se refire á delimitación de competencias entre o Estado e as Comunidades Autónomas, de acordo co que determina o art. 147.2 d), da Constitución son os Estatutos de Autonomía as normas chamadas a fixar "as competencias asumidas dentro do marco establecido na Constitución", articulándose así o sistema competencial mediante a Constitución e os Estatutos, nos que estes ocupan unha posición xerarquicamente subordinada a aquela. Con todo, diso non cabe deducir que toda lei estatal que pretenda delimitar competencias entre o Estado e as Comunidades Autónomas sexa inconstitucional por pretender exercer unha función reservada ao Estatuto. A reserva que a Constitución fai ao Estatuto nesta materia non é total ou absoluta; as Leis estatais poden cumprir nunhas ocasións unha función atributiva de competencias -Leis orgánicas de transferencia ou delegación- e noutras, unha función delimitadora do seu contido, como recoñeceu este Tribunal en reiteradas ocasións. Tal sucede cando a Constitución remite a unha Lei do Estado para precisar o alcance da competencia que as Comunidades Autónomas poden asumir, o que condiciona o alcance da posible asunción estatutaria de competencias -tal é o caso previsto no art. 149.1.29.^a, da Constitución- e o mesmo ocorre cando os Estatutos pechan o proceso de delimitación competencial remitindo ás prescricións dunha Lei estatal, en cuxo suposto o reenvío operado atribúe á Lei estatal a delimitación positiva do contido das competencias autonómicas. En tales casos a función de deslinde de competencias que a Lei estatal cumpre non se apoia nunha atribución xeral contida na Constitución, como ocorre no caso dos Estatutos, senón nunha atribución concreta e específica.» (FJ 4). O que fai o Tribunal é unha distinción xerárquica entre a Constitución e os Estatutos de Autonomía, situando a estes últimos como normas constitucionalmente secundarias. A partir disto, o Tribunal vai considerar que dentro do Bloque existen normas distintas polo que non se trata de algo homoxéneo. Ademais tamén entendeu que cada unha das normas integrantes do bloque podía ser anulada ou reformada de forma independente ao resto.

A sexta sentenza que ha de mencionarse, é a Sentenza 66/1985. Este caso trata a impugnación da Lei que se encarga de reformar a LOTC. Esta sentenza adquire unha importancia destacable xa que neste caso é a parte recorrente a que fai mención do Bloque da Constitucionalidade: «A aprobación polo Poder Lexislativo da proposición de Lei impugnada supuxo unha violación do principio de interdicción da arbitrariedade dos poderes públicos, recollido no art. 9.3 da Constitución, ao concluír nunha supresión do recurso previo de inconstitucionalidade que contraría o chamado "bloque de constitucionalidade" (art. 28 LOTC). Deste xeito, unha maioría

política ocasional veu a contrariar o disposto no art. 1 da Lei orgánica do propio Tribunal Constitucional (sometido só á Constitución e á presente Lei orgánica), quebrantando o acordo constitucional e propiciando unha reforma encuberta da Constitución, que haberá de privar as minorías das súas garantías. Ao mesmo tempo, esta mesma decisión lexislativa deixa sen salvagarda a todos os cidadáns contra actos inconstitucionais irreparables, co que vén, igualmente, a vulnerar a seguridade xurídica (art. 9.3 da Constitución)» (FJ 2).

Este argumento serviu para trazar unhas pinceladas dunha definición, establecendo o Tribunal que se trata dunha «noción complexa que fai referencia a un conxunto de disposicións utilizables como parámetro da lexitimidade constitucional das leis, pero non a contidos normativos concretos que non poidan ser modificados de acordo co procedemento previsto segundo a natureza de cada disposición» (FJ 1).

En sétimo lugar temos a Sentenza 137/1986. Neste caso trátase dun recurso de inconstitucionalidade contra a Lei 15/1983 da Comunidade Autónoma do País Vasco por entender que se invadían competencias estatais en materia de educación contidas na Constitución, o Estatuto de Autonomía e a Lei Orgánica do Estatuto dos Centros Escolares, «dado que o recurso de inconstitucionalidade ten por obxecto establecer a conformidade coa Constitución dunha determinada legalidade (e o seu mantemento dentro do ordenamento xurídico ou a súa expulsión del), cando o xuízo de constitucionalidade haxa de producirse polo contraste non só coa Constitución senón co chamado bloque da constitucionalidade, de acordo co que dispón o art. 28.1 da Lei Orgánica deste Tribunal ao falar de leis que dentro do marco constitucional ditáronse para delimitar as competencias do Estado e as diferentes Comunidades Autónomas, é claro que o tribunal haberá de considerar as leis vixentes e as bases materiais establecidas no momento de formularse o xuízo e ditarse sentenza. (...) A acomodación das previsións autonómicas ás así dispostas na Lei Orgánica non expresará en definitiva senón a necesaria uniformidade básica do réxime dos dereitos fundamentais no conxunto do ordenamento (art. 149.1.1) e así, por pór un exemplo, aquela normación autonómica non podería desvalorizar a intervención meramente "consultiva" un dereito de participación na decisión ou un poder para decidir, establecido na Lei Orgánica. Si podería modificar o réxime orgánico de adopción dos acordos ou ampliar a supostos análogos, previsións participativas presentes na norma estatal» (FJ 4). Neste caso a utilización do artigo 28 da Lei Orgánica do Tribunal Constitucional aparece como a disposición que serve para a creación do Bloque da Constitucionalidade.

En oitavo lugar, compre prestar atención á Sentenza 99/1987. Esta sentenza resolve un novo recurso de inconstitucionalidade presentado contra algúns artigos da Lei 30/1984 relativa á reforma da función pública estatal, «aínda que o art. 28.1 da nosa Lei Orgánica non menciona os Regulamentos Parlamentarios entre aquelas normas cuxa infracción pode carrexar a inconstitucionalidade da Lei, non é dubidoso que tanto pola invulnerabilidade de tales regras de procedemento fronte á acción do lexislador, como sobre todo polo carácter instrumental que esas regras teñen respecto dun dos valores superiores do noso ordenamento, o do pluralismo político (art. 1.1 CE) a inobservancia dos preceptos que regulan o procedemento lexislativo podería viciar de inconstitucionalidade a lei cando esa inobservancia altere de modo substancial o proceso de formación da vontade no seo das cámaras» (FJ 1). Nesta formulación realizada polo Tribunal, podemos observar como podería intuírse, sen

dicirse de forma explícita, a inclusión dentro do bloque dos denominados regulamentos das asembleas parlamentarias. Hai que aclarar que o profesor Rubio Llorente, criticou de forma moi dura esta idea. Con todo, unicamente nesta ocasión, o Tribunal fixo referencia a estas normas como posible parte do Bloque da Constitucionalidade, non atopando novas referencias á inclusión das mesmas con posterioridade. Así todo, un dos grandes problemas en España, é determinar si o que é considerado como lexislación básica, entraría dentro do mencionado Bloque. Estamos a referirnos a aqueles casos nos cales a Carta Magna dá competencia ao Estado para fixar a normativa básica, deixando en mans das Comunidades Autónomas o desenvolvemento desta lexislación básica. Esta cuestión é sumamente importante, xa que si considérase que esta lexislación básica si forma parte do Bloque da Constitucionalidade, en caso de existir unha contradición cun Estatuto de Autonomía, debería resolverse acudindo á norma común que sexa superior xerarquicamente, é dicir, a propia Constitución. Si doutra banda considérase que o Estatuto de Autonomía si forma parte do Bloque da Constitucionalidade, pero non o formaría a lexislación básica, prevalecería sempre o Estatuto sobre a lexislación básica.

En derradeiro termo é imprescindible facer unha referencia algo mais detallada á xa mencionada Sentenza 31/2010, relativa ao recurso de inconstitucionalidade promovido polos deputados do Partido Popular sobre o Estatuto de Autonomía de Cataluña. Nesta resolución tanto o avogado do Estado como organismos autonómicos fan referencia ao Bloque da Constitucionalidade. Esta Sentenza marca, tal e como se adiantou antes, a situación dos Estatutos de Autonomía como Leis Orgánicas, e polo tanto como normas subconstitucionais, pero cun gran valor dentro do ordenamento xurídico, pero que en calquera caso deben ser acordes co texto constitucional. Concretamente sinala o Tribunal que «a lei orgánica é, en definitiva, xerarquicamente inferior á Constitución e superior ás normas infralegais ditadas no ámbito da súa competencia propia» (FJ 3). Dentro desta Sentenza é destacable un dos votos particulares que fai referencia a figura obxecto do presente estudo, establecendo que «polo seu procedemento específico de reforma o EAC está dotado dunha rixidez moi especial, examinada en detalle, reservada exclusivamente ás Constitucións. Esa rixidez impide que as leis do Estado e as da propia Comunidade Autónoma modifíqueno sen seguir os seus ríxidos procedementos de reforma (...). Do mesmo xeito que todo o que tocaba o Rei Midas convertíase en ouro, todo o que os Estatutos tocan convértese en Estatuto (...). O problema é que o EAC, que posúe unha extensión desmesurada (...) e moito maior que a da propia CE, tócao todo; "petrifica" todo o que toca e, ao colocarse no bloque da constitucionalidade como unha norma imprevista e patóxena, ocupa o espazo que debe existir necesariamente entre todas as leis e a propia Constitución. O EAC, desta forma impide garantir a vida, a substantividade e a subsistencia da Constitución mesma» (Voto Particular Jorge Rodríguez Zapata Pérez). A tenor deste voto particular, pode observarse unha postura realmente interesante, a cal é compartida por un sector doutrinal, e a cal considera que o Estatuto de Autonomía foi demasiado lonxe, intentando regular mais do que lle correspondía realmente; e como non podía ser doutro xeito, a posición que ocupa a norma estatutaria dentro do Bloque da Constitucionalidade, non pode permitir que se poida saltar os límites establecidos pola propia Constitución.

3. Perspectiva en Dereito Comparado: Italia, Colombia e Estados Unidos

Unha vez visto os aspectos máis significativos desta figura constitucional dentro do ordenamento xurídico español, á vez que se analizou a súa orixe no ordenamento francés, resulta interesante proceder a comentar os aspectos máis significativos nalgúns ordenamentos xurídicos distintos.

Un dos países cos que compartimos grandes coincidencias desde o punto de vista constitucional é, como non podía ser doutra forma, Italia. Neste punto non ía ser diferente, xa que en devandito país tamén se integrou a figura do Bloque da Constitucionalidade. Deste xeito, neste país faise valer «ademais da Constitución, leis constitucionais que adquiren o rango constitucional como as normas de dereito internacional que esixen que o ordenamento interno debe adecuarse a elas, normas que regulan a Comunidade Europea, normas de tratados laterais que o lexislador non pode modificar unilateralmente, leis que regulan as relacións dos católicos cos practicantes doutras relixións, leis con principios fundamentais que crean competencias dos entes rexionais e normas contidas na lexislación delegada que circunscriben o poder lexislativo ao executivo»²¹.

No que se refire ao continente americano, unha das primeiras aparicións deste Bloque da Constitucionalidade tivo lugar en Colombia²², cando xa se atopaba en vigor a Constitución Colombiana de 1991. En Colombia, a aprobación da Constitución de 1991, supuxo que se realizasen remisións expresas a tratados internacionais relativos a Dereitos Humanos, e que eran ratificados por Colombia, de tal forma que se lles outorgaba supremacía constitucional e por iso pasaban a formar parte do Bloque da Constitucionalidade. A este respecto é imprescindible facer mención á Sentenza C -225/95, que ademais é a primeira vez que o Tribunal deste país utiliza esta figura²³. Nesta resolución, chégase a unha importante conclusión, e é que os tratados internacionais mencionados e a Carta Magna colombiana, atopábanse ao mesmo nivel xerárquico. Non obstante, hai que aclarar que esta idea xa estaba presente desde a aprobación da Constitución Colombiana de 1986. Xa neste momento falábase dunha situación xerárquica especial das normas internacionais dentro do ordenamento xurídico interno do país, con todo, dita posición non atopaba fundamento.

Así mesmo é imperativo examinar un caso como o de Estados Unidos, onde a contraposición á idea do Bloque da Constitucionalidade é notoria. En estados Unidos decidiuse prescindir da doutrina que envolve o Bloque da Constitucionalidade, xa

²¹ CLAROS PINILLA, M. "Bloque de Constitucionalidad", Ensayo, P. 5. Disponible en: <http://econstitucional.com/ensayos/Bloque%20de%20Constitucionalidad%20M.%20Claros.pdf>. Última consulta realizada o 20 de outubro de 2014.

²² RUEDA AGUILAR, D. "El bloque de constitucionalidad en el sistema colombiano", P.4. Disponible en: https://www.scjn.gob.mx/Transparencia/Lists/Becarios/Attachments/88/Becarios_088.pdf. Última consulta realizada o 20 de outubro de 2014.

²³Non obstante, tal e como sinalan autores como Mónica Orango Olaya, un primeiro acercamento a temática aparece na Sentenza C-574-92, onde se estableceu que os convenios sobre dereito internacional humanitario teñen carácter prevalente sobre a lexislación nacional. ORANGO OLAYA, M. "El bloque de la Constitucionalidad en la jurisprudencia de la Corte Constitucional Colombiana", Precedente 2004, p. 81.

que a maior parte da doutrina, considera que o Texto Constitucional é o que é, e non outras normas situadas á marxe do mesmo. Con todo, é preciso nomear e prestar especial atención á novena emenda da Constitución estadounidense, a cal sinala que «a enumeración de certos dereitos na Constitución non debe ser interpretada como unha negación ou rebaixa doutros dereitos que o pobo retén». En vista desta emenda, o feito de que un dereito non se atope enmarcado na Constitución, iso non pode supor unha exclusión do mesmo de forma necesaria²⁴. É necesario lembrar que esta emenda foi utilizada en distintas ocasións, concretamente, a partir de 1923, onde algúns maxistrados empregábanla para recoñecer o dereito a intimidade, o cal non se atopaba na Constitución.

4. Conclusión

Unha vez realizado esta aproximación sobre esta figura do Dereito Constitucional, podemos concluír que o Bloque da Constitucionalidade en España adquire distintas peculiaridades que non estaban presentes no Bloque orixinal. Entre estas peculiaridades podemos atoparnos cunha básica, a cal é que en Francia a orixe do Bloque da Constitucionalidade ten unha orixe que se sitúa na propia Constitución mentres que en España a orixe viría determinado por unha norma legal (a Lei Orgánica do Tribunal Constitucional) e da propia xurisprudencia constitucional.

Ao mesmo tempo, as normas estatutarias, forman parte deste Bloque da Constitucionalidade, pero seguen sendo normas que se sitúan a un nivel xerarquicamente inferior á Constitución Española, e por iso, non poden contradicila xa que esta é a norma superior do ordenamento xurídico.

Finalmente, son moitos os países que incorporaron no seu ordenamento a figura do Bloque da Constitucionalidade, dotándoa de gran notoriedade dentro da doutrina e xurisprudencia constitucionais, aínda que é certo que o ordenamento xurídico de cada país, introduciu esta figura de forma distinta e coas súas respectivas peculiaridades.

5. Bibliografía

CALDERA INFANTE, J. E., "El Bloque de Constitucionalidad como herramienta de protección de los derechos fundamentales. Una aproximación al estudio de sus aportes desde el derecho procesal constitucional", Tercer congreso colombiano de derecho procesal constitucional y segundo encuentro de la asociación mundial de justicia constitucional: Asociación colombiana de derecho procesal constitucional, Cali, 23 de maio de 2012.

CHOFRE SIRVENT, J. F. "Significado y Función de las Leyes Orgánicas", Tecnos, Madrid, 1994.

²⁴ Considerouse, tal e como sinala o profesor Rodrigo Uprimny, que esta emenda encerra a clausula dos chamados dereitos innominados. UPRIMNY, R. "Bloque de constitucionalidad, derechos humanos y proceso penal", Consejo Superior de la Judicatura, Escuela Judicial Rodrigo Lara Bonilla, 2006, P. 3. Disponível en: <http://www.wcl.american.edu/humright/hracademy/documents/Clase1Lectura3Bloque deConstitucionalidad.pdf>. Última consulta realizada o 20 de outubro de 2014.

- CLAROS PINILLA, M. "Bloque de Constitucionalidad", Ensayo. Disponible en: <http://econstitucional.com/ensayos/Bloque%20de%20Constitucionalidad%20M.%20Claros.pdf>. Última consulta realizada o 20 de outubro de 2014.
- DE CABO DE LA VEGA, A. "Nota sobre el bloque de constitucionalidad", *Jueces para la Democracia*, nº 24, pp. 58 – 64.
- DE OTTO, I. "Derecho Constitucional. Sistema de Fuentes", Ariel, Barcelona, 1987.
- FERRELLES COMELLA, V. "El Tribunal Constitucional ante el Estatuto", *Revista Catalana de dret públic*, Especial sentencia sobre el Estatuto, pp. 74 – 78.
- FLÓREZ TURRADO, F. J. "Hacia un Estado Autonómico Desconstitucionalizado", IVAP, Oñati, 2012.
- GARCÍA DE ENTERRÍA, E. "Estudios sobre Autonomías Territoriales", Civitas, Madrid, 1985.
- HOYOS, A. "El control judicial y el Bloque de la Constitucionalidad en Panamá", *Boletín Mexicano de Derecho Comparado*, 1991, pp. 785 – 807.
- MANILLI, P. L. "El bloque de constitucionalidad", La Ley, 2003.
- ORANGO OLAYA, M. "El bloque de la Constitucionalidad en la jurisprudencia de la Corte Constitucional Colombiana", *Precedente* 2004, pp. 80 – 102.
- REQUEJO RODRÍGUEZ, P. "Bloque constitucional y bloque de la constitucionalidad", Servicio de Publicaciones de la Universidad de Oviedo, 1997.
- RUBIO LLORENTE, F. "El Bloque de Constitucionalidad" en *Revista Española de Derecho Constitucional*, año nº 9, nº 27, 1989, pp. 9 – 38.
- RUEDA AGUILAR, D. "El bloque de constitucionalidad en el sistema colombiano". Disponible en: https://www.scjn.gob.mx/Transparencia/Lists/Becarios/Attachments/88/Becarios_088.pdf. Última Consulta realizada el 20 de outubro de 2014.
- UPRIMNY, R. "Bloque de constitucionalidad, derechos humanos y proceso penal", Consejo Superior de la Judicatura, Escuela Judicial Rodrigo Lara Bonilla, Bogotá, 2006. Disponible en: <http://www.wcl.american.edu/humright/hracademy/documents/Clase1-Lectura3BloquedeConstitucionalidad.pdf>. Última consulta realizada o 20 de outubro de 2014.
- VV.AA. *Enciclopedia Jurídica*, Editorial Constantinos Stamatoulos, Chipre, 2014.